

TRUDNE ZMAGANIA Z NAZWĄ WSI RZUCHÓW

Waldemar Ryszard Brociek

Nazwy miast, wsi i ich części, przysiółków, kolonii, osad oraz nazwy obiektów fizjograficznych są uznanym dobrem narodowym. Nazwy te są ściśle związane z historią i kulturą Polski. W nazewnictwie zawarte jest dziedzictwo i świadectwo przeszłości.

W wielu krajach europejskich nazwy geograficzne, w tym nazwy miejscowości, są prawnie chronione jak zabytki kultury czy sztuki, tj. nie mogą być dowolnie tworzone, zmieniane lub wykreślane z rejestrów.

W Polsce nazwy miejscowości i obiektów fizjograficznych ustalane są rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji po zasięgnięciu opinii działającej od 1997 roku Komisji Nazw Miejscowości i Obiektów Fizjograficznych.

Komisja musi brać pod uwagę potrzeby wszystkich użytkowników nazw, tj. m.in. kartografów, geodetów, wojska, służb statystycznych. Nazwy miast i wsi są używane nie tylko przez miejscową ludność, w aktach urzędów gminnych, na tablicach drogowych itd. Większość nazw funkcjonuje w obiegu krajowym i międzynarodowym, ponieważ została wprowadzona do różnego rodzaju słowników, wykazów, map, przewodników, publikacji historycznych i geograficznych.

W związku z tym, obowiązkiem organów samorządu terytorialnego oraz Komisji jest dbałość o to, by nazwy obiektów miały trwały charakter i nie ulegały koniunkturalnym zmianom. Nazwy miejscowości powinny opierać się doraźnym tendencjom do ich zmieniania lub wykreślenia. Świadomość tego musi być ugruntowana we wszystkich organach administracji publicznej i propagowana wśród mieszkańców.

Po tym może przydługim, lecz koniecznym wstępie przejdę do meritum. Rzeczą będzie o **Rzuchowie**, wsi położonej w sąsiednim powiecie opatowskim, w gminie Sadowie (poprzednio Bodzechów), 6 km na południe od Ostrowca Świętokrzyskiego i 9 km na północny zachód od Opato-

wa. Rzuchów sąsiaduje z sołectwami: Miłków, Gromadzice, Romanów oraz Obręczna.

Nazwa miejscowości w wersji **Rzuchów** pojawia się już w XV wieku. W dokumencie wystawionym w Opatowie 21 kwietnia 1429 r. występuje Mikołaj Brzęczkowicz z Goździelina, który sprzedał Grzegorzowi z Grocholic zarośla przy granicy wsi **Rzuchów** [w akcie *villa Rzuchow*] oraz kawałek roli za 20 grzywien srebra¹.

W rejestrach poborowych z 1578 roku figuruje wieś **Rzuchów** położona w parafii Wszechświęte będąca własnością 4 osób. W części należącej do Łukasza Chocimowskiego było 3 kmieci posiadających 1,5 łana ziemi, 3 zagrodników, 3 ubogich, w części Hieronima Chocimowskiego: 4 kmieci z 2 łanami ziemi, w części Jana Chocimowskiego: 1 kmieć z połową łana ziemi, 1 zagrodnik, 2 komorników bez bydła oraz w części Marcina Maluskiego: 3 kmieci z $\frac{3}{4}$ łana ziemi². W tym czasie Sadowie należało do Adama Rzuchowskiego (14 kmieci posiadających 6 $\frac{3}{8}$ łana ziemi i 1 komornik bez bydła).

Ks. Jan Wiśniewski w wydanym w 1907 roku „*Dekanacie opatowskim*”, opierając się na archiwaliach kościelnych, opisuje parafię w Grocholicach, do której należała m.in. wieś **Rzuchów** będąca w XVII w. w posiadaniu Mikołaja Podlodowskiego.

W Wydziale Ksiąg Wieczystych Sądu Rejonowego w Ostrowcu Świętokrzyskim znajduje się księga hipoteczna „*Dobra ziemskie Rzuchów*”. Na temat fabryki fajansu i kamionki Tadeusza Dowbora w **Rzuchowie** pisał Jerzy Moniewski w swym opracowaniu opartym o źródła archiwalne³.

Wspomniana forma nazwy miejscowości – **Rzuchów** znajduje się w bardzo licznych opracowaniach historycznych z XIX i XX w., również na mapach z XIX i XX w.

W „*Słowniku Geograficznym Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*” znajdujemy **Rzuchów** – wieś nad rzeką Kamienną, w powiecie opatowskim, gminie Bodzechów, parafii Grocholice (Wszechświęte), posiadającą 22 domy i 171 mieszkańców⁴.

„*Regestr diecezjów Franciszka Czaykowskiego czyli właściciele ziemscy w Koronie 1783-1784*” (do druku podał S. Górzyński, Warszawa 2009) wymienia wieś **Rzuchów** własność Dowbora w parafii Wszechświęte-Grocholice w województwie i powiecie sandomierskim.

„*Tabella Miast, Wsi, Osad Królestwa Polskiego z wyrażeniem ich położenia i ludności alfabetycznie ułożona w Biórze Kommissyi Rządowej*

¹ *Zbiór dokumentów małopolskich*, cz. I, wydana przez St. Kurasia, Ossolineum 1962.

² *Źródła dziejowe*, wydane przez A. Pawińskiego, t. III Warszawa 1886.

³ *XIX-wieczne fabryki fajansu i kamionki na obrzeżu Gór Świętokrzyskich*, Radom 2008.

⁴ Warszawa 1889, tom X, s. 168.

Spraw Wewnętrznych i Policji” wymienia miejscowość Rzuchów w powiecie Opatów, parafii Wszechświęte, własność prywatna, domów 13, mieszkańców 60⁵.

„*Skorowidz Królestwa Polskiego...*” wymienia miejscowość **Rzuchów**, powiat Opatów, gmina Bodzechów, parafia Grocholice, sąd pokoju Ćmielów, poczta Ostrowiec⁶.

„*Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej opracowany na podstawie wyników pierwszego powszechnego spisu ludności z dnia 30 IX 1921 roku*” zawiera informację o miejscowości: **Rzuchów** – wieś i kolonia, gmina – Bodzechów, powiat – Opatów, województwo – kieleckie, poczta i telegraf – Bodzechów, stacja kolejowa – Ostrowiec n/Kamienną, odległość do niej 10 km, najbliższa linia komunikacyjna – Ostrowiec-Opatów, sąd grodzki – Ostrowiec, sąd okręgowy – Radom, urząd parafialny – Wszechświęte v. Grocholice. Podane zostały dane na temat **wsi Rzuchów**: budynki mieszkalne – 24, pozostałe budynki – 1, ludność ogółem – 172 osób, mężczyzn – 84, kobiet – 88, rzymskich katolików – 172, narodowość polską podało 172 mieszkańców oraz **Kolonii Rzuchów**: budynki mieszkalne – 19, ludność ogółem – 146 osób, mężczyzn – 75, kobiet – 71, rzymskich katolików – 139, mojżeszowych – 7, narodowość polską podało 146 mieszkańców⁷.

Opracowanie „*Powiat Opatowski 1947*” wymienia w gminie Bodzechów następujące miejscowości: Baranów (Przyborów), Bodzechów, Denków, Denkówki, Goździelin, Grójec, Jędrzejów, Kąty Denkowskie, Koszary, Marianów, Miłków, Okręglica, **Rzuchów**, Sudoł, Wólka Bodzechowska, Zygmuntołówka⁸.

Kolejny wykaz urzędowych nazw miejscowości i obiektów fizjograficznych z roku 1966 wymienia należącą do gromady Sadowie wieś **Rzuchów** wg następujących kryteriów: 1. Nazwa wsi, 2. przypadek, forma przymiotnikowa – **Rzuchów, Rzuchowa, rzuchowski**⁹.

⁵ Tom II: M-Z, Warszawa 1827.

⁶ Pełna nazwa publikacji: *Skorowidz Królestwa Polskiego czyli Spis alfabetyczny miast, wsi, folwarków, kolonii i wszystkich nomenklatur w guberniach Królestwa Polskiego, z wykazaniem: gubernii, powiatu, gminy, parafii, sądu pokoju lub gminnego, oraz najbliższej stacji pocztowej, wraz z oddzielnym spisem gmin podług najświeższej ich liczby i nazwy ułożony, wykazujący: odległość każdej danej gminy od miasta powiatowego i sądu swojego gminnego; czy i jakie znajdują się w gminie zakłady fabryczne lub przemysłowe, szkoły itp. oraz ludność każdej gminy, obejmujący także podział sądownictwa krajowego świeżo urządzonego*, T. 1, 2, Warszawa 1877.

⁷ Część III: województwo kieleckie, Warszawa 1925, s. 78.

⁸ Maszynopis w zbiorach autora, s. 122, Tablica 95.

⁹ *Urzędowe nazwy miejscowości i obiektów fizjograficznych opracowane przez Komisję ustalania nazw miejscowości i obiektów fizjograficznych, Nr 27 Powiat opatowski i po-*

„Wykaz urzędowych nazw miejscowości w Polsce” wydany w trzech tomach w latach 1980-1982 przez Ministerstwo Administracji, Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska oraz Główny Urząd Statystyczny wieś **Rzuchów** leżącą w gminie Sadowie (Rzuchów -owa, wieś gm. Sadowie, poczta Sadowie)¹⁰.

Następny „Wykaz urzędowych nazw miejscowości i ich części” został ogłoszony rozporządzeniem Ministra Administracji i Cyfryzacji z dnia 13 grudnia 2012 roku w sprawie wykazu urzędowych nazw miejscowości i ich części, które ukazało się w „Dzienniku Ustaw” z 13 lutego 2013 roku (poz. 200). Jest to drugi wykaz zawierający wszystkie urzędowo ustalone nazwy miejscowości i ich części, jaki ukazał się w Polsce. Na stronie 1919 widnieje miejscowość **Rzuchów** w gminie Sadowie, w powiecie opatowskim.

Położony w powiecie opatowskim Rzuchów to nie jedyna miejscowość o tej nazwie w Polsce. Są ponadto wsie Rzuchów: w gminie Dąbie, powiat kolski, woj. wielkopolskie, w gminie Kornowac, powiat raciborski, woj. śląskie oraz w gminie Leżajsk, powiat leżajski, woj. podkarpackie.

Od kilkunastu lat lansowana jest jednak inna niż tradycyjna (jednocześnie poprawna) wersja nazwy tej miejscowości. Na tablicy drogowej czytamy **Rżuchów**, podobnie jest na stronie internetowej gminy Sadowie oraz w dokumentach wystawianych w tej gminie, a dotyczących mieszkańców miejscowości. Pojawia się więc pytanie: Skąd wzięła się niepoprawna wersja nazwy miejscowości **Rzuchów** i dlaczego jest uporczywie lansowana? Dopóki w pisowni nazwy Rzuchów opierano się na tradycji i nazwach urzędowych wszystko było dobrze. Ktoś jednak zerknął w rosyjskojęzyczne akta metrykalne w USC w Sadowiu, gdzie znalazł rosyjski zapis miejscowości w postaci **Ржухов** i... zaczęło się.

W Dzienniku Urzędowym Województwa Świętokrzyskiego nr 207 z 29 sierpnia 2005, poz. 2431 znalazła się uchwała Nr XXVII/123/05 Rady Gminy w Sadowiu z dnia 28 kwietnia 2005 w sprawie przeprowadzenia konsultacji z mieszkańcami miejscowości: Rzuchów, Jacentów, Grocholice i Ruszków¹¹. Ale przecież nazwy miejscowości i obiektów fizjograficznych ustalane są rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych i Administra-

wiat miejski Ostrowiec Świętokrzyski województwo kieleckie, Biuro do spraw Prezydentów Rad Narodowych Urzędu Rady Ministrów, Warszawa 1966, s. 53.

¹⁰ Tom III, Warszawa 1980, s. 185.

¹¹ § 1. Przeprowadzić konsultacje z mieszkańcami miejscowości Rzuchów, Jacentów, Grocholice, Ruszków w celu: 1. Zmiany nazwy figurującej w Wykazie urzędowych nazw miejscowości w Polsce jako: Rzuchów, § 2.1. Zaproponować mieszkańcom miejscowości Rzuchów, określenie nazwy miejscowości jako Rżuchów.

cji po zasięgnięciu opinii Komisji Nazw Miejscowości i Obiektów Fizjograficznych, a nie w lokalnym referendum.

Mimo to samowolnie i wbrew przepisom zmieniono nazwę miejscowości, wprowadzając ją do oficjalnych dokumentów gminy. W nr 31 „Gazety Ostrowieckiej” z 3 sierpnia 2009 r. zamieściłem tekst pt. „Czy Rosjanie wciąż okupują Rzuchów?”, informując o uzurpacji nowej nazwy miejscowości. Skontaktowałem się z komisją ds. nazewnictwa przy ministerstwie administracji, gdzie okazało się, że żadnego wniosku w tej sprawie nie złożono. Napisałem kilka pism do wojewody świętokrzyskiego, licząc na jego interwencję.

Na stronie internetowej Radia Kielce w 2012 roku pojawił się tekst o Rzuchowie: *Miejscowość – widmo: niby jest, bo przejeżdżających wita znak informacyjny: Rzuchów. Mieszkańcy w dowodach też mają dowód, na istnienie Rzuchowa [podkreślenie redakcji]. Miejscowości nie ma jednak w ogólnopolskim wykazie ministerstwa administracji, a przez to wielu urzędowych spraw nie da się załatwić. W wykazie zamiast Rzuchowa jest Rzuchów. Komu i gdzie zginęła kropka nad zet? Mieszkańcy nie wiedzą.*

Urzednicy Ministerstwa Administracji i Cyfryzacji takiej miejscowości nie znają. Do urzędowego wykazu wpisali Rzuchów. Przez brak kropki wielu spraw w gminie załatwić się nie da. Dlatego pracownicy gminni powiedzieli: dość – prowadzą konsultacje społeczne. Mieszkańcy mają zdecydować, ma być tak jak chce minister Rzuchów czy Rżuchów.

No i mieszkańcy zdecydowali.

Dnia 19 października 2015 zostało opublikowane w „Dzienniku Ustaw” (poz. 1636) obwieszczenie Ministra Administracji i Cyfryzacji z dnia 4 sierpnia 2015 r. w sprawie nowego wykazu urzędowych nazw miejscowości i ich części, na stronie 1931 w miejsce Rzuchowa pojawił się **Rżuchów**.

Skąd bierze się to kuriozalne nieporozumienie z „Rż”? Przyczyną jest zwykła nadgorliwość i bezkrytyczne powielanie powstałego błędu. A winny jest...język rosyjski.

Po wprowadzeniu przez władze rosyjskie w Królestwie Polskim w końcu lat 60. XIX w. języka rosyjskiego jako urzędowego do wszystkich instytucji publicznych – urzędów, szkół, parafii, kancelarii notarialnych i urzędów ziemskich, także w aktach urzędu stanu cywilnego prowadzonych przez parafie rzymsko-katolickie notujemy wiele zmian w oddawaniu do-tychczas zapisywanego w języku polskim dwuznaku „rz”. Zmiany pojawiły się zarówno w nazwach miejscowości, nazwiskach jak i imionach, tam gdzie występuje „rz”. W języku rosyjskim nie rozróżnia się bowiem „rz” i „ż”.

W przypadku zapisu nazwy **Rzuchów** w języku rosyjskim, aby nie pisać Rzuchów jako Рзухов, pisano **Ржухов**. I tu mamy przyczynę dzisiejszych kłopotów. Podobnie było z nazwą Rzeczek występującą na terenie Ostrowca (część dóbr ziemskich Częstocice), która w dokumentach rosyjskich występuje jako **Ржэчки**. Nikt jednak nie myślał, aby po latach odgrzebywać taką niepoprawną formę i pisać Rzeczek.

Dla porównania – jak pisano inne nazwy miejscowości i nazwiska? Nazwisko Grzyb pisano jako – **Гржибь (Grzyb)**, Przeworski – **Пржеворски (Przeworski)**, nazwy miejscowości Grzegorzowice jako **Гргегоржевице (Grzegorzewice)**, Przyborów – **Пржиборовь (Przyborów)**. Nikt jednak po ucieczce Rosjan w 1915 roku nie pisał tych nazw zgodnie z tamtymi zasadami. Ostatnio wrócono do tej postaci tylko w gminie Sadowie. I to z jaką zaciętością. Świadczy o tym nawet nazwa miejscowego stowarzyszenia – „Nasz Rzuchów I KROPKA”.

Propagator zmiany nazwy Rzuchowa na Rzuchów niezbyt starannie przeczytał tekst artykułu Karola Zierhoffera opublikowany w „*Języku polskim*” z 1959 roku, na który powołuje się w swych wywodach¹². Jak sam tytuł wskazuje, autor zajął się **brzmieniem nazw** w lokalnej gwarze. Stosując podobne rozumowanie należałoby przemianować Janików na Jonikuf, Czerników – Cyrnikuf, Denków – Dynkuf, Denkówek – Dynkuvek, Bogoria – Boryio, Łopatno – Opatno, Ptkanów – Tkanuf, Sarnia Zwola – Sarno Zvolo, Wąworków – Voborkuf, zaś Sandomierz – Sondomiś, bo tak w lokalnej gwarze wymawiane były nazwy tych miejscowości.

Jednym słowem sprawca tych zmian „zrobił w balona” mieszkańców wsi Rzuchów, władze gminy Sadowie i komisję ds. nazewnictwa przy Ministerstwie Administracji. A teraz powiedzą, że zbyt duże są koszty powrotu do nazwy starej, więc może lepiej już ją zostawić.

¹² *Brzmienie ludowe nazw wsi w powiatach opatowskim i sandomierskim*, „*Język Polski*”, 1959, t. XXXIX, z. 2, s. 106-121.